

RINKOS EKONOMIKOS PRINCIPŲ TAIKYMO POLICIJOS VEIKLOJE GALIMYBĖS IR RIBOS

Dr. Gintautas Danišauskas

Lietuvos teisės universitetas, Policijos fakultetas, Policijos teisės katedra
Ateities g. 20, Vilnius
Telefonas 2616037
Elektroninis paštas ptk@ltu.lt

Pateikta 2002 m. spalio 10 d.

Parengta spausdinti 2002 m. lapkričio 21 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Socialinio darbo fakulteto Psichologijos katedros profesorius habil. dr. Viktoras Justickis ir Lietuvos teisės universiteto Policijos fakulteto Policijos teisės katedros profesorius habil. dr. Česlovas Mančinskas

S a n t r a u k a

Teisės universiteto mokslo darbuose jau rašyta apie teisinės paslaugos sampratą ir jos reikšmę asmens teisėms. Straipsniuose pabrėžta, kad teisinė paslauga skatina visuomenės narius sugyventi ir ieškoti kompromisų, naikina tarpusavio nepasitikėjimą, mažina socialinių konfliktų galimybę.

Šiame darbe bandoma aptarti policijos ir visuomenės santykius tarpusavio paslaugavimo požiūriu.

Lietuvos Respublikos Konstitucija įpareigoja valdžios įstaigas, taip pat ir policiją, tarnauti žmonėms, jų teisėms [1, str. 5]. Tačiau valstybės pareigūnai kartu yra ir valstybės piliečiai, turintys ne tik pareigas, bet ir teises į savo asmeninius interesus. Dėl to valstybė, jos institucijos, vadovaudamosi konstituciniu lygybės principu, privalo taip tvarkyti kultūrinius mainus visuomenėje, kad asmuo, paslaugaudamas kitam, kartu įgyvendintų ir savo teises, naudotųsi tuo gėriu, į kurį jis įgyja teisę vykdydamas pareigas. Tai reiškia, kad ne tik policija turi pareigų visuomenei, bet ir visuomenė policijai. Vertinant policijos ir visuomenės santykius abipusio paslaugavimo pagrindu kyla klausimas, koku mastu rinkos ekonomikos principus galima taikyti ir policijos veiklai pažinti. Vienas iš tokių būdų – ekonomikos principų taikymas policijos veikloje.

Policijos, kaip valdžios, statusas – būtina sąlyga vykdyti tarnybines funkcijas.

Ekonomikos teorija teigia, jog geriausias kultūrinių mainų rezultatas pasiekiamas, kai vadovaujamosi rinkos paklausos ir pasiūlos principais. Tačiau šie pradai labiau orientuoti į privatų, o ne į valstybinį sektorių. Todėl kyla klausimas, kokios yra galimybės šiuos principus taikyti ir policijos veiklai tirti, jos specifikai suvokti. Kiekviena komercinė struktūra, priešingai nei valstybinė, renkasi sau naudingą veiklos sritį. Jei, tarkime, valstybėje būtų legalizuota privati pelno siekianti policija, tai ji pirmiausia siektų pasirinkti lengviausiai atskleidžiamų nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų sritį, turtingus nukentėjusiuosius, kurie galėtų brangiau sumokėti už policijos paslaugas atskleidžiant neteisėtą veiką tų asmenų atžvilgiu. Nukentėjęs asmuo, siekdamas, kad tik ši veika kuo skubiau būtų išaiškinta, galbūt būtų pasiruošęs tam skirti paskutines savo santaupas. Tačiau policija pagal veikiančius įstatymus negali pasirinkti nei klientų, nei konkrečios sau lengvesnės bei pelningesnės veiklos srities. Policija įpareigota vykdyti tas funkcijas, kurias jai nustato atitinkami norminiai teisės aktai. Ši tarnyba yra visos visuomenės institucija, privalanti ginti jos ir kiekvieno atskiro mokesčių mokėtojo teises. Atskiras visuomenės narys valstybinės valdžios statusą turinčios policijos paslaugų tiesiogiai pirkti negali. Policija yra valstybės institucija ir jos paslaugos „perkamos“ norminio akto bei teisės normos pagrindu, t. y. tokiu mastu ir tokio pobūdžio, kokį nustato atitinkama norma. Tačiau, be valstybinio, tiesiogiai vartotojų neapmokamo sektoriaus, egzistuoja dar ir privatus

sektorius, už papildomas, tiesiogiai konkrečioms gyventojams teikiamas paslaugas imantis iš jų atskirą atlygį. Tačiau policija, būdama valdžia, negali tapti privačia, ne iš valstybės biudžeto finansuojama institucija, nes tai prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos socialinės lygybės bei policijos veiklos legitimumo principams. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, jog privatinės policijos paslaugos turėtų būti savaimė suprantamas, visuomenei naudingas socialinis reiškinys. Juk didelė dalis teisės pažeidimų padaroma dėl per menkos prevencinės policijos veiklos, kuriai valstybinė policija neturi galimybių skirti deramo dėmesio. Be to, lieka daug neatskleistų teisės pažeidimų. Privati policija, atlikdama konkretų užsakymą, kartu tenkintų ir kitų visuomenės narių interesus. Dėl to būtų užkertamas kelias potencialiems teisės pažeidimams, daugiau būtų išaiškinama neteisėtų veikų ir visa visuomenė taptų saugesnė. Tačiau yra ir šių nuomonę oponuojančių argumentų. Pirmiausia, kaip jau minėta, tokia veikla prieštarautų Lietuvos Respublikos Konstitucijos socialinės lygybės principui, be to, kiltų ir jos legitimumo klausimas, nes kiekviena visuomenės institucija, taip pat ir policija, tik tada gali būti legitiimi, kai turi visuomenės įgaliojimus, veikia jos vardu. Jokia komunalinė tarnyba, kaip, beje, policiją traktuoja Europos policininkų chartija [2, p. 7], to daryti neturi teisinių galių. Prof. A. Vaišvila pabrėžia: „Jei policija komunalinė tarnyba, tai ji abejinga teisės ir neteisės skirtumams“ [3, p. 163]. Privati policija nebūtų suinteresuota mažinti nusikaltimų skaičių bei rūpintis jų prevencija. Ją labiau tenkintų, kad nusikaltimų ne mažėtų, o daugėtų: kuo daugiau nusikaltimų, tuo daugiau užsakymų ir pelningesnė policijos veikla. Dėl to susiaurėtų šios tarnybos veiklos sritis – ji apsiribotų tik nusikaltimų atskleidimu ir nesiiimtų priemonių užkirsti kelią naujiems teisės pažeidimams. Tačiau reikėtų pabrėžti, kad mūsų valstybėje jau gana sėkmingai veikia valdžios įgaliojimų neturinčios privatinės saugos užtikrinimo struktūros („Skydas“, „Ekskomisarų biuras“ ir kt.), saugančios asmens teises už tam tikrą atlyginimą, mokamą ne iš valstybės biudžeto.

Policijos uolumo skatinimas: nuo administravimo prie ekvivalentinių mainų. Ekonomikos moksle teigiama, jog paslaugų naudingumas priklauso nuo suvartotų paslaugų kiekio [4, p. 77], tačiau čia kalbama apie realiai (apčiuopiamai) atliktas paslaugas. Socialinių santykių srityje, taip pat ir policijos veikloje, gali atsirasti tariamų, neva atliktų paslaugų, kurių visai nenaudingos arba jų naudingumo koeficientas labai mažas. Visuomenė yra numaciusi policijai aibę įvairiausių pareigų, kurių ši institucija dažnai dėl per didelio darbo krūvio tinkamai nepajėgi atlikti. Policininkai, būdami pervargę ir apkrauti dažnai formalia, nereikalinga veikla, būna šiurkštūs, netaktiški, nepajėgūs rodyti reikiamo dėmesio žmonėms, todėl tokių policijos paslaugų naudingumo koeficientas labai sumažėja. Visuomenė, siekdama būti saugi, leidžia norminius aktus, kuriais bando neadekvačiai įpareigoti policiją atlikti vis naujas, kartais sunkiai atliekamas funkcijas. Tai veda prie naujų policijos veiklos slėpimo formų, kai paslaugos taip ir nesuteikiamos, o visuomenės pageidaujami saugumo poreikiai nepatenkinami. Laikas parodė, jog policijos veiklos skatinimas administraciniu komandiniu metodu nedavė norimų rezultatų, o tai atsiliepė ir žmonių teisėms bei pasitikėjimui šia institucija. Gyventojų pasitikėjimo reitingas policija Lietuvoje nuo 1993 m. nepakyla aukščiau kaip 25-30 proc. [3, p. 162]. Suprantama, atskirose vietovėse šis vidurkis gali skirtis. Pavyzdžiui, Kaune jis vidutiniškai sudarė 40 proc. [5, p. 53]. Todėl būtina rasti kitus mainų ekvivalentiškumą skatinančius veiksnius ir pirmiausia materialinį suinteresuotumą, kuris skatintų policiją uoliau veikti saugant teisinę tvarką ir žmonių teises.

Paklausos ir pasiūlos principų įgyvendinimo reikšmė teisiniams visuomenės ir policijos santykiams. Nemažai autorių, tyrinėjančių žmogaus saugumo poreikių svarbą, pabrėžia, jog aktualiausia yra nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevencija. Apie ją, kaip itin svarbų žmogaus teisėms reiškinį, rašo ir R. Wolfas Riudigeris Rioperis [6, p. 105]. Jei šiai svarbiai žmogaus teisėms policijos funkcijai – teisės pažeidimų prevencijai – būtų skiriamas deramas paklausa ir pasiūla paremtas materialinis dėmesys, tai visuomenės saugumo poreikiai artėtų prie pageidaujamo jų patenkinimo lygio, kol pasiektų maksimumą. Vėliau kiekviena kita materialinė parama policijai teiktų visuomenei vis mažesnę pasitenkinimą, nes prevencinė veikla būtų pasiekusi kaskart aukštesnį lygį, todėl turimam saugumo lygiui išlaikyti

reikėtų kur kas mažiau išlaidų. Šiam darbui atlikti prireiktų ir mažiau policininkų, nes didžiausias prevencinis darbas efektyvumo (rinkos) sąlygomis jau būtų atliktas. Tolesnį policijos paslaugų kiekį jau turi reguliuoti patys efektyvumo principai. Jei visuomenė imtų pageidauti didesnio saugumo, būtų skiriama ir daugiau lėšų; jei mažesnio – mažiau. Taigi efektyvumo – paklausos ir pasiūlos – diegimo metodu mokesčių mokėtojų poreikiai būtų tenkinami vis geriau. Kita vertus, ir policijos darbuotojų laisvai, be prievolių įsipareigojimų atliekamos pareigos taptų prasmingos bei naudingos. Toks efektyvios veiklos mechanizmas vestų prie abipusiškai naudingų kultūrinių mainų, t. y. teisinių policijos ir visuomenės paslaugų, kai nė vienas iš teisės subjektų nepatirtų kultūrinės netekties. Ir nors visi supranta, kad policijos darbas yra būtinas, reikalingas, tačiau nustatyti policijos veiklos naudingumą, palyginti su kitais visuomenės poreikiais, nelengva. Ekonomikos mokslas teigia, jog terminas „naudingumas“ reiškia pasitenkinimą, kurį žmogus gauna kaip paslaugos vartotojas. Buvo daug bandymų šį pasitenkinimą „išmatuoti“, tačiau iki šiol joks matas nerastas [4, p. 79–80]. Kiekviena teikiama nauda vertinama subjektyviai pagal atskiro subjekto prioritetų skalę.

Veikiant efektyvumo dėsniams policijos paslaugų tam tikrose veiklos srityse maksimaliai patenkinus gyventojų poreikius laipsniškai imtų mažėti. Tai leistų mažinti materialines visuomenės investicijas į konkrečią policijos sritį, ir paslaugos, kaip jau minėta, pradėtų pigti. Nustatyta, jog sumažėjusios paslaugų kainos skatina vartotoją pirkti jų daugiau [4, p. 101]. Tai leistų tomis pačiomis sąnaudomis atlikti jau ne tokią gyventojams svarbią policijos paslaugų funkciją. Šis efektyvumo procesas vestų visuomenę prie maksimalios jos narių saugumo užtikrinimo galimybės. Jei, sakykime, iškiltų potenciali pavojingų nusikaltimų grėsmė, be abejo, daugiausia dėmesio policija skirtų jų prevencijai, todėl mažiau liktų galimybių nedidelių pažeidimų profilaktikai. Kiek įmanoma pašalinus pavojingesnių nusikaltimų grėsmę daugiau dėmesio policija galėtų skirti ne tokiems pavojingiems nusikaltimams. Tai reiškia, jog žmogaus teisės bei visos visuomenės saugumas kaskart didėtų.

Piliečių pažeistų teisių atkūrimo prioriteto klausimas policijos veikloje. Kalbant apie pažeistas žmogaus teises ir jas atkuriančios policijos pareigas gali kilti klausimas, kaip vertinti individualiai suprantamas vertybes. Juk vienam asmeniui 100 litų vagystė gali būti svarbesnė ir pavojingesnė nei kitam 1000 litų. Kuriam iš nukentėjusiųjų skirti pirmenybę ieškant vagies? Policija, būdama valdžios institucija, negali teikti jokių socialinių privilegijų nė vienai socialinei žmonių grupei. Tai pažeistų Konstitucinį socialinės lygybės principą. Tačiau jei pripažįstame, kad visų žmonių teisės yra lygios, būtina rasti kitus svertus, kuriais vadovaujantis būtų sprendžiamas policijos paslaugų teikimo pirmumo klausimas. Daugelį tokių santykių, kai nustatomi vertybių prioritetai, reglamentuoja pozityviosios teisės normos. Pavyzdžiui, Administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnyje teigiama, kad smulkioji vagystė kvalifikuojama, jei pagrobtojo turto vertė yra ne didesnė kaip vienas MGL (minimalus gyvenimo lygis) [7], o jei turto vertė didesnė už šį matą, turi būti keliami baudžiamoji byla ir, suprantama, būtent jai turi būti skiriama pirmenybė. Čia vėl išlieka santykinis teisėtumo ir teisingumo principų klausimas, nes, kaip jau minėta, patirtoji materialinė, moralinė, psichinė žala nėra vienodai skaudi atskiriems visuomenės nariams, nukentėjusiems nuo atitinkamų teisės pažeidimų. Tačiau jei vertybės yra vertinamos subjektyviai, turi būti ir subjektyvus bendras požiūris į jų vertę. Todėl visos visuomenės mastu būtina nustatyti vertybių prioritetus, kuriais vadovaudamasi policija atliktų savo funkcijas. Jei visi visuomenės nariai yra lygūs prieš socialines normas bei įstatymus, tai kiekvienas iš jų žino, jog asmens – vyro ar moters, inteligento ar darbininko – gyvybė yra vertingesnė už kūno sužalojimą, plėšimas yra pavojingesnis už paprastą vagystę, kad ir nedidelis nusikaltimas yra pavojingesnis už administracinės teisės pažeidimą. Policija, veikdama įstatymo, kurį priima visuomenės išrinkti atstovai, vardu, turi žinoti vertybių hierarchiją ir vadovaudamasi įstatymais teikti paslaugas visuomenei.

Teisinės paslaugos policijos veikloje įgyvendinimo veiksniai. Teisinės paslaugos subjektai prisiimtą įsipareigojimą įvykdo visiškai ir jam atlikti išnaudoja visas mokslines, intelektualines, fizines galimybes. Pavyzdžiui, policininkas, vykdydamas teisės pažeidimų pre-

venciją arba aiškindamas jau padarytas veikas, turinčias nusikaltimo požymių, privalo išnaudoti visas šiai veiklai būtinas priemones, sugebėjimus bei galimybes, nes visuomenė už atliktą pareigą kompensuoja atitinkamomis policijos pareigūnui teikiamomis teisėmis. Tačiau atskirų pareigūnų sugebėjimai nevienodi, todėl tomis pačiomis sąlygomis vieni jas atlieka geriau, kiti blogiau. Efektyvumo sąlygomis policijai keičiantis su visuomene teisinėmis paslaugomis konkretaus policininko profesionalios, intelektualinės, fizinės galimybės bei jo teikiamos paslaugos neturi likti galutinės ir nepakeičiamos. Jeigu atsiranda asmuo, galintis tomis pačiomis sąlygomis suteikti kokybiškesnes paslaugas, geriau tenkinančias teisinius žmonių poreikius, turi būti sudaryta galimybė jam perimti konkretaus pareigūno, blogiau atliekančio policijos funkcijas, pareigas. Visuomenė, vadovaudamasi efektyvumo dėsniais ir siekdama patenkinti savo narių poreikius, privalo sudaryti vienodas teises galimybes norintiems tam tikrose institucijose eiti pareigas ir suteikti pageidaujamas paslaugas. Efektyvumo sąlygomis visuomenė susikuria sau patarnaujančias institucijas ir teisės pagrindu „perka“ jų paslaugas. Lietuvos Respublikos piliečiai, įgydami teisnumą bei veiksnumą ir turėdami teisėtą konstitucinę lygybę, turi teisę dalyvauti kultūrinėje veikloje ir kultūrinės pasiūlos atrankoje, todėl kiekvienam visuomenės nariui, siekiančiam tam tikrų teisių ir galinčiam pasiūlyti kitiems savo naudingus įsipareigojimus, turi būti suteikiama galimybė dalyvauti atrankoje (konkurse) eiti tam tikras tolygiai mokamas bei socialiai apsaugotas pareigas. Jei pareigūnas įsipareigoja atlikti konkrečias funkcijas gaudamas tolygias teises, tai nereiškia, jog jis turi teisę eiti šias pareigas, jei paslaugas, net jeigu nesąmoningai, atlieka netinkamai arba jei atsiranda kitas asmuo, galintis pasiūlyti priimtinesnes paslaugas. Turi būti įdiegtas mechanizmas, kad liktų teisėta galimybė kitam individui, siekiančiam egoistinių tikslų, geriau patenkinti mokesčių mokėtojų pageidavimus dirbant visuomenės sukurtoje institucijoje – policijoje. O jei tokių individų neatsiranda ir visuomenės narių pageidaujamas saugumas neužtikrinamas, vadinasi, visuomenė nėra labai dėmesinga tam tikrai policijos pareigybei. Visuomenė, neskirianti dėmesio mažareikšmiam saugumo gėriui, gali jo daugiau skirti kitiems, svarbesniems, savo narių gėriams tenkinti. Jei visuomenė siekia policijos teisinės paslaugos, ji turi prisiimti tam tikrus konkrečius policijos pareigūnų funkcijas atitinkančius tolygius įsipareigojimus. Taip bus galima konstatuoti policijos paslaugų teisinio turinio balansą arba disbalansą bei nustatyti, kuris iš teisės subjektų yra atsakingas už visuomenės siekiamų tikslų neįgyvendinimą arba nevisišką įgyvendinimą.

Policijos paslaugų vertė ir jų įvertinimas. Pagal ekonomikos teoriją kiekvienas pasikeitimas tarpusavio patarnavimais, jo svarba bei sudėtingumas yra įvertinamas atitinkamu pareiginiu atlygiu. Kiekvieno darbo arba paslaugos kokybę lemia daugelis veiksnių: patirtis, įgūdžiai, sugebėjimas jį atlikti, tačiau nemažiau svarbus yra ir darbui atlikti sugaištas laikas arba laikas, kai asmuo tiesiogiai atitinkamos veiklos ir nevykdo, tačiau dėl tokių funkcijų svarbos ir neatidėliotinumą yra įpareigotas būti pasirėngęs šią funkciją atlikti bet kuriuo metu. Pagal Lietuvos Respublikos policijos įstatymo 5 straipsnį policijos pareigūnas visur ir visada turi teisinį valdžios atstovo statusą. Jeigu išskyla būtinybė, policijos pareigūnas netgi ne darbo metu privalo atlikti tarnybinę pareigą – saugoti piliečių teises. Tai reiškia, jog visuomenė supranta policijos darbo svarbą, tačiau neįstengia tokios svarbios veiklos įvertinti ir suderinti su savo įsipareigojimais policijai. Dar 1991 m. Lietuvos Respublikos policijos įstatymo reglamentuotomis socialinėmis policijos galimybėmis mažai kas iš šios institucijos pareigūnų galėjo pasinaudoti. Visuomenėje pasigendama aiškios nuostatos ir policijos darbo užmokesčio klausimu. Kaip pavyzdį galima paminėti ir tokį faktą: pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 12 d. nutarimą Nr. 1247 „Dėl procentinio priedo už išstarnautus vidaus reikalų ir valstybės saugumo sistemose metus mokėjimo“ už kiekvienus tarnybos policijoje metus, jei išstarnauta daugiau kaip 20 metų, procentinis priedas buvo didinamas 7 proc., bet bendra jo suma negalėjo būti didesnė kaip 100 proc. [8, str.1]. Tačiau Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas šią policijos pareigūnų turėtą teisę suvaržė. Įstatymo 25 straipsnio 2 punkte sakoma, kad valstybės tarnautojams priedą už tarnybos stažą sudaro 3 proc. pareiginės algos už kiekvienus trejus tarnybos Lietuvos valstybei metus, o bendra suma negali būti didesnė kaip 70 proc. [9, str. 25]. Šis faktas rodo, kad visuomenė ne

tik tiksliai nežino policijos teikiamų paslaugų vertės, bet ir neturi aiškios nuomonės dėl šios vertės įvertinimo metodikos.

Privačios policijos legitimumas bei veiklos ribos. Policija veikia pagal įstatymų nustatytą kompetenciją. Tai reiškia, jog piliečiai, stodami į šią tarnybą, gauna visuomenės mandatą sulaukyti asmenį, patikrinti jo dokumentus, atlikti kratą, daiktų bei asmens apžiūrą ir kitus veiksmus. Šiuos žmogaus laisvę varžančius veiksmus pareigūnai gali atlikti tik gavę valdžios įgaliojimus. Prof. A. Vaišvila sako, jog policija yra valdžia, nes kitaip ji negalėtų būti ir teisėta bei veiksminga paslauga [3, p.10]. Tačiau ar visoms policijos pareigoms atlikti būtini valdiniai įgaliojimai? Yra tokių policijos funkcijų, kurios su atskiromis visuomenės narių teisėmis neturėtų būti susijusios, pavyzdžiui, dingusių žmonių paieška, asmens ir turto apsauga, privačių detektyvų veikla siekiant atskleisti padarytą nusikaltimą ir kt. Taigi demokratinėje visuomenėje tam tikrose žmogaus teisių apsaugos srityse galima ir privati policija. Tokia policija už atitinkamą atlyginimą galėtų atlikti tam tikrą, visos visuomenės mandato nereikalaujančią funkciją. Ji, kaip ir valstybinė policija, galėtų saugoti asmenį, jo turtą, palaikyti viešąją tvarką, ieškoti įtariamų padariusių nusikaltimą bei dingusių be žinios asmenų ir kt. Nustatytus teisės pažeidėjus privati policija perduotų kompetentingoms valstybinės policijos tarnyboms. Be abejo, efektyvios veiklos (rinkos) sąlygomis visiškos lygybės tenkinant visus žmogaus poreikius negali būti. Tie piliečiai, kurie turi daugiau pinigų, savo poreikius tenkina geriau (nusiperka geresnio maisto, drabužių, medicinos paslaugų ir kt.). Neturėtų būti išimtis ir papildomos privačios policijos paslaugos, todėl manome, kad privačios policijos klausimo sprendimas yra žingsnis ne žmogaus teisių pažeidimo, o jų apsaugos link.

Paklausos ir pasiūlos principų įdiegimo galimybė teritorinėse policijos įstaigose. Samprotaujant apie laisvosios rinkos principų įdiegimo galimybę į policijos veiklą kyla klausimas, kaip šiuose ekvivalentiniuose mainuose galėtų dalyvauti konkretus valstybinės policijos padalinys.

Kaip žinoma, Lietuvoje policijos tarnybos sukurtos teritoriniu principu, todėl kiekvienas policijos komisariatas arba nuovada aptarnauja atitinkamą teritoriją. Iš valstybės biudžeto jo veiklai centralizuotai yra skiriama lėšų. Pagal rinkos dėsnius šioms teritorinėms policijos tarnyboms valstybės skiriamomis lėšomis galėtų disponuoti jų vadovai. Tai sudarytų sąlygas gabiems ir suinteresuotiems darbo rezultatais policijos pareigūnams atlikti gyventojų saugumo užtikrinimo funkcijas. Policijos vadovas, besistengiantis neprarasti einamų pareigų ir gauti atitinkamą atlyginimą, turėtų būti skatinamas užtikrinti aptarnaujamoje teritorijoje žmonių pageidaujamą saugumą. Kad policijos vadovas veiksmingai galėtų atlikti jam pavestas pareigas, jis turi turėti ne tik darbo užmokesčio dydžio savo darbuotojams nustatymo teisę, bet ir teisę pačiam rinktis pareigūnus, tiesiogiai atliekančius policijos funkcijas ir vykdančius konkrečius jo pavedimus. Veikiant efektyvumo dėsniams netinkamai savo pareigas atliekantys pareigūnai užleistų vietą kitiems, kurie geriau tenkintų mokesčių mokėtojų saugumo poreikius. Jei pageidaujamas saugumas nebūtų užtikrinamas, tai reikštų, kad visuomenė nėra labai dėmesinga policijai ir turi skirti papildomų lėšų. Įgyvendinus tokią policijos teritorinių įstaigų finansavimo sistemą, vadovas ir kiti policijos pareigūnai būtų suinteresuoti užtikrinti gyventojų saugumą, atsakingiau rūpintųsi teisiniais piliečių poreikiais. Tokia finansavimo sistema padėtų gerinti policijos ir visuomenės santykius jų kultūrinių mainų srityje ir tai skatintų šiuos subjektus teikti naudingas teises paslaugas, garantuojančias maksimalią žmogaus teisių apsaugą.

Išvados

1. Jei laisvoji rinka lemia ekonomikos pažangą, galima svarstyti, koku mastu šios rinkos principai gali būti įdiegti policijos veikloje, kaip jie galėtų pasitarnauti garantuojant veiksmingesnę žmogaus teisių apsaugą.

2. Privačių policijos tarnybų veiklos legalizavimas taikant laisvosios rinkos principus – tai papildoma žmogaus teisių apsaugos galimybė, turinti įtakos ne tik konkrečių asmenų teisių apsaugai, bet ir visos visuomenės saugumui.

3. Valstybinės tarnybos statusą turinčios policijos įsiliejimas į rinkos santykius su gyventojais skatintų teikti vis kokybiškesnes policijos paslaugas, turinčias įtakos žmogaus teisių apsaugai.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. – Vilnius, 1998.
2. Europos policininkų chartija (be datos). – Vilnius.
3. **Vaišvila A.** Policija – valdžios ir paslaugos vienovė // Kriminalinė justicija: mokslo darbai. – Vilnius: LPA 1997. T. 6.
4. **Smėška V., Startienė G.** Mikroekonomika. – Vilnius, 1999.
5. **Žemaitis G.** Policijos pareigūnų bendravimo su visuomene patirtis // Policijos pareigūnų valdymo aktualijos ir patirtis. – Vilnius: LTA, 1999.
6. **Rioper W. R.** Kriminalinių nusikaltimų prevencija, pertvarkius piliečių ir policijos santykius naujose demokratinėse Vidurio ir Rytų Europos valstybėse // Kriminalinė justicija: mokslo darbai. – Vilnius: LPA, 1994. T. 3.
7. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. – Vilnius, 2001.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 12 d. nutarimas Nr. 1247 „Dėl procentinio priedo už išstarnautus vidaus reikalų, krašto apsaugos ir valstybės saugumo sistemose metus mokėjimo“ dalinio pakeitimo // Valstybės žinios. 1998. Nr. 104–2876; 1999. Nr.73-2257.
9. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 33–1248; 38–1362.

Opportunities and Limits to use Principles of Market Economy in Police Activities

Dr. Gintautas Danišauskas

Law University of Lithuania

SUMMARY

It has already been written in the Law University Research Works on the concept of legal aid and its impact on the rights of individuals. In this respect the concept of legal aid was presented. Legal aid means the activities of society members of their agencies for the purpose of giving assistance and support and with intention to make use and value of those activities. It was emphasized that legal aid leads culture consumers to compatible interrelations, which annul the reasons for mutual distrust and social conflicts because the source of any legal aid is the execution of the duty taken.

This article deals with one of state institutions police aid to the society. It seems that police carry out the tasks given by the society. Police disclose crimes and other offences. However human rights remain unprotected. The level of trust of this institution remains low.

In this respect the purpose of this article is to show that the best result in the mutual activities can be achieved when the relations of subjects are based on the concept of legal aid. The article also produces a possible model of the relations between police and society, which could make those relations closer to above-mentioned legal aid.

